

Unn Kristin Daling

**Nokre problemstillinger knytt
til bruk av munnlege kjelder
og kvalitativ forskingsmetode**

STS-arbeidsnotat 04/04

ISSN 0802-3573-179

arbeidsnotat
working paper

Nokre problemstillingar knytt til bruk av munnlege kjelder og kvalitativ forskingsmetode¹

Kan mangfald synleggjerast via få intervju

Dette essayet botnar i ein idé eg har, knytt til prosjektet *Internetthistorie i Noreg*, om at bruken av internett er mangfaldig. Eg ønskjer å synleggjera dette på ein måte som òg kan gje eit formidlingsmessig løft, ved å intervjuå åtte personar som representantar for ulike bruksmåtar av internett. Eg har ikkje spesifisert brukartypane enno, men tenkjer meg kategoriar i retning av spelaren, programmeraren, hackaren, søkjaren, kontaktskaparen, pensjonisten, skolebrukaren og familiebrukaren. Dette kategoriseringsutvalet representerer liten spenst, både fordi kategoriane ikkje umiddelbart står i høve til kvarandre, samstundes som dei reflekterer stereotyper. Det er mogleg at nye og betre kategoriar vil trer fram av analysen og under tolkinga av intervjuå, og då verka meir representative. Det kan òg henda at kategorisering ikkje høver.

Utveljinga av informantar er i utgangspunktet ei avgrensing, i og med at dei veljast nettopp med utgangspunkt i ulike bruksmåtar. Dermed kan eg lett råka ut for at eg finn det eg skal, utan å gje meg sjølv høve til å finna noko anna. Då kan forskning og søking etter eit representativt svar verta erstatta av leiting etter rett svar, som vert stadfest og sanna utan prøving opp mot andre moglege undersøkingar og svar. I samband med at eg ønskjer å gripa ulike typar bruk fordelt mellom profesjonalitet, som utdanning og jobb, og fritidsbruk, treng eg nokre retningsvisarar knytt til utveljinga. Ei om ikkje anna førebels kategorisering, kan vel då vera til hjelp både i utveljingsfasen og i analysefasen? Dette spørsmålet skal eg likevel ikkje følgja opp her, jamvel om eg kjem inn på aspekt ved kategoriseringa i tilknytning til andre problemstillingar. I dette essayet vil eg derimot diskutera det metodisk-teoretiske grunnlaget for idéen skissert i starten, og slik prøva å finna ut om den kan brukast i det heile?

Først vil eg stilla nokre kritiske spørsmål til det å byggja ein analyse på åtte intervju. Er det metodisk forsvarleg å nytta eitt intervju for å syna ein brukartype eller -måte? Hypotesa mi er at bruken av internett er mangfaldig. Men, kan einskildintervju brukast til å kasta ljøs over mangfaldet? Metoden er å få nokre få personar som skil seg frå kvarande gjennom ulik bruk av internett, i tale. Held dette fagleg, eller vil premiss og atterhald gjera metoden lite fruktbar? Desse spørsmåla kan knyttast til meir overordna problemstillingar i brytingspunkt mellom kvalitativ og kvantitativ forskingsmetode. Kan studiar med så få som åtte personar seia noko om internettbruk generelt? Kan ein person representera ei gruppe internettbrukarar? Kan slike intervju som kjelder, ytterlegare undergrava truverde til undersøkinga?

Det finst ein ofte uttalt, men lite nedskrive og i tilfelle meir implisitt kritikk både av munnlege kjelder som mindre representativ enn skriftlege

¹ Stor takk til Anne-Jorunn Berg ved Institutt for tverrfaglege kulturstudier for nyttige kommentarar og inspirerande innspel under arbeidet med dette essayet.

kjelder, og av kvalitativ metode for å ikkje i like stor grad gjeva mat til generaliseringar samanlikna med kvantitativ metode. Eg har inntrykk av at både kvalitativ metode og bruk av munnlege kjelder ofte har ein lågare status, både generelt og blant forskarar. I forlenginga av å diskutera dei to problemstillingane, både kvar for seg og i høve til kvarandre, vil eg òg spørre om skepsisen til desse har noko felles? Spesifikt spør eg om intervju knytt til folk sine opplevingar i fortida og fram til i dag, altså subjektive oppfattingar og attforteljingar, kan måla seg med skriftleg materiale frå same tid som hendingane skjedde? Med andre ord, er munnlege kjelder valide på same måte som skriftlege? Vidare, er det mogleg å nytta berre åtte kjelder til å seia noko ålment? Kan ei undersøking basert på kvalitativ analyse av eit lite tal informantar gje grunnlag for å generalisera på lik line med kvantitativ metode? Er det i det heile noko poeng i at einskilde sin bruk skal vera representativ for andre sin bruk? Kan intervju nyttast på andre måtar enn å synleggjera den (eventuelle) mangfaldige internettbruken, eller delar av den? Og, kan kvalitativ analyse basert på eit lite tal intervju seia noko anna og såleis tilføra ny kunnskap enn til dømes statistikkar over veksten i internettbrukarar og i bruken av internett?

Bittersøte erfaringar ved innsamling av munnlege kjelder

Munnleg overføringstradisjon var kjeldene åt dei første historikarane. Dette var ofte forteljingar om hendingar i fortida som ikkje var sjølvopplevde, men som vart overførte mellom generasjonar. Døme på dette i norsk historie er Snorresagaene, som vart skrivne ned 200 år etter dei omtala hendingane. I moderne tid er munnlege kjelder oftast knytt til minne, det vil seia forteljingar frå informantane sine eigne liv. Dette er førstehandsinformasjon, eller primærkjelder, jamvel om det kan ha gått mange år mellom dei aktuelle hendingane og forteljartidspunktet. Eit døme her er Svein Lorentzens "Da det var krig i Trondheim, hverdagsliv i Trondheim under 2. verdenskrig", som mellom anna er byggjer på samtalar med folk som sjølve vaks opp i byen under krigen.²

Skepsis til bruk av munnlege kjelder har mellom anna samanheng med spørsmål om folk kan minnst eksakt kva som hende for lenge sidan. Dette kombinert med at vi kan endra synspunkt og oppfattingar etter som tida går, og dermed kan vri minna og tilpassa dei til våre nye førestillingar og den tida vi lever i når vi fortel. Eg har alt gjort nyttige erfaringar knytt til denne problemstillinga, gjennom intervju av personar som var og dels er sentrale innan utbreiinga av internett i Noreg. Utgangspunktet mitt var å få presentert deira historier om det dei hadde opplevd. Difor la eg opp til samtalebaserte livslauvsintervju, stort sett avgrensa til tidsepokar informantane sjølve oppfatta som relevant for emnet. Det varierte kor vellukka eg tykte intervjusamtalane hadde vore, med omsyn til kva for kontakt vi fekk under samtalen, og kva for opplysingar som kom fram. Eg trur at dette mellom anna

² Svein Lorentzen: *Da det var krig i Trondheim, hverdagsliv i Trondheim under 2. verdenskrig*, emnehefte, Trondheim kommune, 1997.

hadde å gjera med at nokon ikkje var heilt trygge på kva eg ville vita, medan andre var særst interesserte i å formidla si historie, og lettare fann sin eigen måte å fortelja på.

Ofte var det nyttig for meg å i det minste sånn omtrent få tidfest einskildhendingar og prosessar. Nokre gongar vart nok likevel spørsmålet "når skjedde det?" gjenteke vel ofte. Dei som var trygge i situasjonen og på seg sjølv, gjorde seg tilsynelatande lite av det. Andre vart avspora av 'faktaspørsmåla', og flyten i forteljinga vart broten. I ettertid tenkjer eg at det kanskje hadde vore betre å informert meir utfyllande på førehand, gjerne pr. e-brev, om kva eg ville vita noko eller meir om. Eg hadde vurdert å gjera det, men på grunn av at eg var redd for at eg visste for lite i høve til alt det potensielle dei hadde å fortelja om, var eg redd det ville avspora dei til å fokusera berre på det. Eg ønskte å lata dei forma sine egne historier, og gav såleis berre korte og sikkert for fleire for vage innføringar både i kva eg ville vita, kva eg visste og dermed ikkje. Eg ser at eg nok ikkje stola på at dei ville fortelja meg 'alt', dersom eg nemnde nokre saker. På den andre sida ville eg signalisera at eg var interessert i 'alt', ikkje berre i det eg visste frå før.

For ein del fungerte opplegget likevel som nemnt godt, noko som bidrog til å gje meg ei god kjensle under intervjuet, og og i etterkant med omsyn til analysepotensialet av materialet. For andre trur eg ikkje den frie stilen var like fruktbar, nokre gongar fordi dei var usikre. Då vart det ikkje betre at eg fokuserte på 'faktaspørsmål', som årstal, namn og andre detaljar som lett går i gløymeboka. Dette òg i lys av at ofte ikkje er kronologi som strukturerer livslaupsforteljingar, som Dagfinn Slettan har formulert det: "*Den narrative tida er først og fremst innholdsbestemt.*"³ Han skriv at konsekvensen av å pressa informantene til å tidfesta opplevinga ofte vert at ho vert usikker og trekk seg attende, noko som skapar konflikstar og "*forståelseskjøfter*" mellom intervjuar og forteljar.⁴ Så fordi om tidfesting kunne vore kjekt å vita for meg, overskugga det nok dels mine egne føremål med intervjuet, nemleg å fokusera på informantane sine opplevingar og ikkje detaljfakta. På den måten beit eg meg sjølv i halen. I iveren etter å leggja opp til at kvar informantant fortalde med sin individuelle vri, fekk eg meir eller mindre impulsivt trong til å 'ta kontroll' under intervjuet, og skapte med det likevel grenser for kor ulike forteljingane kunne verta. Dette vil sjølvsagt skje uansett under eit intervju, som jo formast ut frå dialogen mellom dei personane som er til stades. Når den same personen òg gjer fleire intervju, vil desse såleis formast annleis enn om det hadde vore ein annan intervjuar. Eg oppfattar difor ikkje 'det personlege preget' eller meg som intervjuar og påverkar som noko mistak, derimot den negative innverknaden som oppfølgjings spørsmål av detaljkarakter fekk.

Slike mistak er korkje uvanleg eller eineståande. Hilde Gunn Slottemo skildrar liknande erfaringar, med omsyn til å prøva og få informantar til å

³ Dagfinn Slettan: *Minner og kulturhistorie. Teoretiske perspektiver*, Skriftserie fra Historisk institutt nr. 4, Universitetet i Trondheim, 1994: 63.

⁴ Slettan 1994: 66.

årstalsfesta og fortelja hendingar kronologisk.⁵ Det kan få den som opplever det ut av fatning ein augneblink, i verste fall missa motet ei stund. Når kjenslestormen har lagt seg og tankegangen er kome på eit konstruktivt spor, er det likevel mogleg å sjå positivt på det å oppdaga svake sider ved eiga forskning, jo tidlegare i prosessen dess betre. Desse erfaringane og vurderingane kan verta særst nyttige vidare i forskingsprosessen, og i seinare forskning. På same vis hjelper det å nyttiggjera seg andre forskarar sine erfaringar, som Slottemo skriv: "... *prøving og feiling ga nyttige erfaringer, og inngikk i en læringsprosess. I tillegg vil jeg forsøke å visehvordan enkelte av feilene ikke nødvendigvis ødela et kildemateriale, men heller skapte et nytt.*"⁶ Såleis kan 'mistak' verta spirer til endra oppfattingar og gje høve til å sjå nye potensiale, slik vert bitre erfaringar i høgda bittersøte. Attende til kjelda, kva nytte kan vi ha av munnlege kjelder?

Munnleg overføringstradisjon, sjølvopplevd minneforteljing, og sanning

Historikarar har i moderne tid søkt å finna og formidla røynda i fortida. Inspirert av naturvitskapane har òg historikarane leita etter det rette svaret, sanninga om fortida. Formulert med Ranke: "*wie es eigentlich gewesen*", bygd på empiriske kjeldestudie.⁷ Hegel kritiserte dette og meinte det var umogleg å nytta berre kjeldestudie fordi det sanne ikkje låg i det synlege ytre. Han hevda at ikkje i noko som kunne kallast vitskap, kunne fornufta sova, for der måtte ettertanke nyttast.⁸ Store deler av den moderne historieforskinga følgde tradisjonen frå Ranke, i ei førestillingsverd som bygde på eit positivistisk vitskapssyn. Myter og løgner skulle avslørast og sanninga fram. Dette innebar ei førestilling om fortida som eit lappeteppe, som historikarar såg for seg kunne kartleggjast lapp for lapp, av verkelege, les sanne, hendingar. Eit slikt vitskapssyn sette kritisk empirisme og kjeldekritikken i høgsetet, på same viset overfor skriftlege og munnlege kjelder. Historieskrivinga skulle ikkje basera seg på falske dokument eller unøyaktige forteljingar. Det forklarar noko av skepsisen til munnlege kjelder som valide.

Spør vi derimot korleis fortida vart opplevd og tolka, får munnlege kjelder ein heilt annan status. Dei vil då representera noko anna, som inkluderer planar, visjonar og tankar om det som skulle skje, og tolkingar av det har skjedd, ikkje berre det som vart gjort. Dette kan som regel ikkje statistikk, vedtaksprotokollar og folketeljingar seia noko om. Folk sjølve kan derimot seia noko om det, jamvel om vi er klar over at forteljinga ikkje er eit spegelbilde på fortida, men forma gjennom fleire prosessar etter hendingane, òg under intervjuet. Slettan underbyggjer resonnementet ovanfor med at

⁵ Hilde Gunn Slottemo: *Sigrid, Bjørg og Erna – kvinneportrett fra Mo i Rana. Kvinners arbeid i et kulturhistorisk perspektiv, 1930-1980*, Rapport nr. 3, Mo i Rana-prosjektet ved Historisk institutt, Universitetet i Trondheim, 1994: 14.

⁶ Slottemo 1994: 12.

⁷ Leopold von Ranke (1795-1886).

⁸ Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831): *Hegel i urval*, Gidlunds, 1973: 111, sitert i Stellan Dahlgren og Anders Florén: *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning*, Studentlitteratur, Lund 1996: 54.

forteljaren konstruerer ei forteljing i samhandling med intervjuaren,⁹ og: "*Den fortidige virkelighet blir en fortalt virkelighet som søkes brakt i samsvar med miljøets kollektive og omforente forestillinger. Her ligger innfallsporten til kulturforståelsen, og her blir ikke spørsmålet om sant eller falskt, myter eller virkelighet, avgjørende. Denne prosessen gir livsfortellingen en særlig verdi.*"¹⁰

Eg ser for meg at ein kombinasjon av munnlege og skriftlege kjelder vil kunne bidra til ei historieframstilling om internett i Noreg som gjev rom for fleire historier i ulike lag om same emne, innanfor og på tvers av ulike nettverksstrukturar. Vona er at ein slik framgangsmåte kombinert med teoriperspektiv knytt til konstruktivisme¹¹, aktørnettverk¹², skript¹³, og domestisering¹⁴, vil hjelpa meg til å synleggjera prosessar og variasjonar som konfronterer inntrykk av linearitet og teknologisk determinisme. Gjennom å synleggjera usamanhengar og samband, teoriperspektiv og metode, samt tolkingar og grunngjevingar, vil eg freista å opna nokre av lukene til den svarte boksen (i overført tyding) om norsk internetthistorie, og ikkje leggja skjul på nettopp det. For eg har ingen planar om å skriva '*den norske internetthistoria*'. I staden vil eg prøva å gje ei framstilling av fleire moglege innfallsvinklar til internetthistoria. Ei innvending kan vera at dette ikkje fremjer formidlinga av forteljinga 'ut til folket', fordi teoretisering gjer historia vanskeleg. Men som Kaldal skriv, er det ikkje "*ved å "skjule teorien" men ved å gjera den uttrykt og tilgjengelig etter beste pedagogiske og språklige evner at ein forklarar godt og spennande.*"¹⁵ Då må eg berre leggja meg i selane og gjera så godt eg kan.

Kunne om fortida vil likevel kanskje kunne karakteriserast som bitar av røyndom, ikkje av eit eindimensjonalt teppe som svevar for seg sjølv bak i tid, men med bindelekkar mellom bitane og til samtida, som vi ikkje prøver å skjula. Slik søker vi ikkje fortida 'som den var', men bidreg til å opna for at den vart opplevd og i ettertid kan oppfattast på ulike vis, som tittelen på ei metodebok i historie så godt formulerer det: "*Fortida er ikke hva den en gang*

⁹ Slettan 1994: 58.

¹⁰ Slettan 1994: 61. Sjå òg Ingar Kaldal: *Historisk forskning, forståing og forteljing*, Det Norske Samlaget, Oslo 2003: 87ff.

¹¹ Sjå til dømes Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes and Trevor J. Pinch (eds.): *The Social construction of technological systems. New directions in the sociology and history of technology*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1987.

¹² Sjå til dømes Bruno Latour: *Science in action. How to follow scientists and engineers through society*, Open University Press, Milton Keynes 1987.

¹³ Sjå til dømes Wiebe E. Bijker and John Law: *Shaping technology/building society. Studies in sociotechnical change*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1992.

¹⁴ Sjå til dømes Margrethe Aune: *Datamaskina i hverdagslivet. En studie av brukeres domestisering av en ny teknologi*, STS-rapport nr. 15/92, Senter for Teknologi og samfunn, Universitetet i Trondheim, 1992, og Knut H. Sørensen and Anne-Jorunn Berg (eds.): *Technology and everyday life. Trajectories and transformations. Proceedings from a workshop in Trondheim, May 28-29 1990*.

¹⁵ Ingar Kaldal: "Å fortelje, å forklare og å tenke historisk", i *Historisk tidsskrift*, bind 72, nr. 1/93, Universitetsforlaget, Oslo 1993: 82.

var.¹⁶ Kaldal problematiserer òg dette. Han skriv at det å ha ein ""bit av fortida" mellom hendene ... strengt tatt ikkje stemmer, for det som er vorte liggande att, og enno finst i notida, hører dermed ei ny tid til, og er vel ikkje lenger ein del av fortida?".¹⁷ For same kva materiale vi nyttar, må det tolkast for å fortelja noko.

Eg oppfattar det altså som meir interessant å skildra fleire historier, basert på ulike forteljingar, opplevingar og oppfattingar, enn å leita etter ei sann historie. I forskingsprosessen kjem det som nemnt ovanfor, dessutan ein annan dimensjon inn, forskaren sjølv. Anten det gjeld konstruksjon av intervju eller utveljing av skriftleg materiale må forskaren retolka kjeldene, og i neste omgang refortelja historier som nye konstruksjonar: "... same kor sikker ein kan vere på korleis noe var, vil ein alltid ved å velje både synsvinkel og måte å legge det fram på, lage ei forteljing som ikkje berre er "slik det var".¹⁸ Medvite om seg sjølv som subjektiv aktør er til hjelp for forskaren i alle stadia i forskingsprosessen. Det gjev rom for nye innfallsvinklar og drøftingar av desse under vegs, samt kan gje nyttige innspel til andre forskarar og pågåande diskursar i academia eller i det offentlege ordsiftet.

Til no har eg streifa mest innom spørsmål om munnlege kjelder i historiefaget. I det neste avsnittet skal eg skissera eit døme knytt nærmare til spørsmålet kvantitet eller kvalitet?

Situering for å klargjera òg løysa opp aksepten for kva som er vitskapleg?

Tradisjonelt har historikarar kombinert bruken av kvalitativt og kvantitativt forskingsmateriale. Ved overgangen frå politisk til økonomisk historie på 1800-talet fekk bruken av kvantitative kjelder eit gjennombrut i historieforskinga. Eit liknande gjennombrut skjedde i 1970-åra innan sosialhistorie. Tilgang på datateknologi gjorde det mogleg å relativt snøgt handsama store kvanta opplysingar og analysa dei. Denne underdisiplinen henta inspirasjon frå samfunnsvitskapane. Parallelt vart det utvikla andre retningar i historiefaget, fleire av dei bygde på tradisjonen etter Edvard Bull d.y. Han tok i 1950-åra initiativet til innsamlinga av eit stort minnemateriale om arbeidarkultur i Noreg. Mange kombinerer kvantitative og kvalitative kjelder, men val av teoretisk-metodiske vitskapsretningar, underdisiplinar og tradisjonar har mykje å seia for kva for typar materiale som historikarar vel å leggja hovudvekta på. Kritikken går ofte veggimellom dei ulike retningane, gjerne basert på vilkåra i 'eige' vitskapssyn. Då kan det kanskje spørjast om føresetnadene i kritikken er relevant for arbeidet som kritiserast? I dette avsnittet vil eg gå inn på ein fagleg kritikk frå 1998, som var retta mot tre historiebøker om kraft- og elektrisitetsutbygging i Noreg, mellom anna ei eg skreiv.

I samband med Nord-Salten Kraftlag A/L sitt 50-årshøgtiding i 1996, fekk eg i oppdrag å skriva ei historieframstilling. Den var i hovudsak basert på

¹⁶ Knut Kjeldstadli: *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*, Universitetsforlaget, Oslo 1992.

¹⁷ Kaldal 2003: 87.

¹⁸ Kaldal 2003: 14.

skriftlege kjelder frå arkivet til kraftlaget. Der fann eg kjelder for når og kvar utbyggjingsstega vart planlagt og fullført, kor mange kilowatt som vart produsert og brukt, men lite om korleis resultatet av kraftproduksjonen vart opplevd. Eg hadde i utgangspunktet seks månader å utføra prosjektet på og for lite tid til å organisera og gjennomføra ein stor intervjurunde. I staden ville eg forsøka å finna og vidareformidla nokre glimt av korleis tilgangen på straum verka på kvardagen til folk, og korleis dei opplevde at 'det kom lys'. Ein annan ambisjon eg ønskte å streba mot, var å skriva ei bedriftshistorie som kommuniserte mellom arbeidrarar og leiing, tilsette og teknologi, og bedrift og lokalsamfunn, i motsetnad til ei tradisjonell leiingstung framstilling. No då eg har presentert prosjektet mitt, skal eg presentera den kritiske artikkelen.

Den kritiske analysen vart ført i pennen av Harald Rinde.¹⁹ Eg går nærmare inn på den delen som gjeld framstillinga om Nord-Salten Kraftlag A/L.²⁰ Det meste av risen var sikkert på sin plass. Den vesle rosen var best å kjenna på. Ein del av kritikken har eg likevel lyst til å tygga litt på, men kanskje på eit anna grunnlag enn Rinde målbar? Framfor å prøva og gje att kritikken og sitat frå boka gjennom omformuleringar, tilfører det meir meining å sitera dei utdraga som trengst for å syna kva eg vil problematisera, difor dei noko lange sitata:

"Dalings ambisjoner om å vise hvordan elektrisiteten endret "hverdagslivet i lokalsamfunnet" strander på spinkle data. Det koker ned til upresise alminneligheter om at folk etter hvert fikk vaskemaskin og komfyr. Dessuten siteres en muntlig kilde som kan fortelle at det ble lyst da strømmen kom. Kvantitative data trekkes ikke inn. Jordbrukstellingenes opplysninger om utbredelsen av elektriske husholdningsapparater på norske gårdsbruk utnyttes for eksempel ikke. Noe bedre dekket er næringslivets bruk av elektrisiteten.

(...)

En tilfredsstillende analyse av elektrisiteten i bruk må nødvendigvis støtte seg til kvantitative data. Her er alle tre framstillinger svake. De nøyer seg i hovedsak med å gi tall for det samlede strømforbruket innen forsyningsområdet, til tross for at elverkene vanligvis gjengir langt mer differensiert statistikk i sine årsberetninge. For eksempel kunne noen enkle grafer over den relative betydningen av strøm til storkunder, alminnelig næringsliv og annet forbruk lært oss mye, og satt forfatterne på sporet av viktige generelle tendenser.

Den svake innsatsen når det gjelder å utnytte kvantitative data, bidrar til at de tre bøkene også gjennomgående er svake lest som økonomisk historie."²¹

Først vil eg spørja kva føremålet med kraftlagshistoria var, å skriva lokalsamfunnet si historie innan økonomisk historietradisjon? Det var det ikkje, oppgåva var kraftlaget si historie. Eg oppfatta laget som eit produkt av

¹⁹ Harald Rinde: "Elektrisitetsforsyning som lokalhistorie", i *Heimen Lokalhistorisk Tidsskrift* 3-98, bd. 35, Trondheim 1998: 209-214.

²⁰ Unn Kristin Daling: *Nord-Saltens største sak. Nord-Salten Kraftlag A/L 1946-1996*, Hamarøy/Stavanger 1996.

²¹ Rinde 1998: 212f.

lokalsamfunnet og deira ønskje om elektrifisering, og tykte det var naturleg å setja fokus på oppbyggjinga av kraftlaget slik det vart forma av lokale aktørar. Føremålet med verksemda gjorde det òg interessant å freista og synleggjera den gjensidige utviklinga med tanke på ulike typar forbruk og endringar av desse. Her ligg noko av kjerneproblematikken.

Rinde seier at ambisjonen min, å syna korleis elektrisiteten endra kvardagslivet i lokalsamfunnet, stranda på spinkle data. Dersom det vart formulert slik er eg samd. Spørsmålet er om dette var ambisjonen? I innleiinga til boka spurde eg korleis kraftlaget vart forma i lokalsamfunnet og omvendt: *"Både kraftlaget og elektrifiseringen ble formet i et samspill mellom ulike aktører, det ville si mennesker som representerte ulike interesser og nivå i samfunnet. Nord-Salten Kraftlag A/L var et organisatorisk "verktøy", som ble brukt av lokalsamfunnet for å få skaffet elektrisk kraft. Kraft og samfunn skulle bindes sammen. (...) Ved å utvide bedriftshistoria, trer også kraftlagets betydning i og for lokalsamfunnet klarere fram.*

(...)

Etter hvert som kraftlaget fikk fotfeste og reelt sett stod for allmenn forsyning i Nord-Salten, ble også hverdagslivet i lokalsamfunnet endret. (...) Ved å strebe mot en forening av forsynings- og forbrukerperspektivet, kan vi ... åpne for ei mer sammensatt og helhetlig historisk framstilling av Nord-Salten Kraftlag."

(...)

*"I kapittel 3 ... vil vi prøve å gi et nærmere innblikk i arbeidet i kraftlaget, og hvordan strømmen ble mottatt i lokalsamfunnet."*²²

Ambisjonen min, slik eg ser det, var altså meir å fokusera på kraftlaget og syna korleis det vart forma av lokalsamfunnet, enn omvendt. Dette jamvel om eg baserte framstillinga på ei førestilling om gjensidig utvikling, og eit samspel mellom kraftlag og lokalsamfunn via elektrisiteten. Ein tilleggsambisjon var å prøva og gje eit innblikk i korleis straumen vart motteke, altså meir modifisert uttrykt enn hovudambisjonen om forminga av kraftlaget var.

Over til eit anna kjerneområde, kjeldebruk. I forsøket på å seia noko om korleis kraftlaget bidro til å endra lokalsamfunnet via elektrisk kraft, brukte eg i tillegg til foto og bilettekstar, i hovudsak eitt intervju med tre personar, samt 'småhistorier' samla inn via andre intervju, tilfeldige samtalar og under bokkomitemøta. Var så dette for spinkelt til at eg kunne seia noko om korleis elektrisiteten påverka livet til dei som tok den i bruk?

Ser eg på kritikken Rinde målber, utelukkande i samband med dei tre tekstane han har studert, kan hans vektlegging på kva som er viktig å forska på med kva for metode, verta ståande som det einaste rette utgangspunktet. Då vert denne kritikken lettare kjøpt, og eg må forsvare meg i høve til grunnlaget for hans kritikk. Vert kritikken òg sett i samanheng med lesaren, her Rinde, sitt emneområde og metodesyn, vil det gje eit incitament til å sjekka teksten, her kraftlagshistoria, om den var meint å tilfredsstilla hans grunnlag for kritikken. Som Hanne Haavind skriv: *"Det er undersøkelsesenes*

²² Daling 1996: 12f.

kunnskapsmessige innretning som gir ulike begrunnelser for metodene, og dermed forskjellige analysemåter."²³ Om ikkje kraftlagshistoria var meint som anna enn eit tilskot til lokalhistoria, og om ikkje økonomiske analysar var styrande for kjeldeutval og framstillingar, kan det stillast spørsmål ved om Rinde sin kritikk er relevant. Det tyder ikkje at kritikk er irrelevant, men den kan verka meir relevant basert på kjennskap og eventuelt aksept av dei aktuelle innfallsvinklane. Kanskje kunne debatten då løftast opp på eit høgare nivå, basert på faglege moglegskapar framfor konstantering av rett og galt, med omsyn til både metodar og resultat?

Dersom Rinde hadde situert²⁴ seg, til dømes innanfor tradisjonen økonomisk historie og vektlegging på kvantitative kjelder, i tillegg til kvantitative, hadde det vore meir oversikteleg for lesarane av kritikken å sjølv vurdere den i høve til dei kritiserte tekstane. Når Rinde ikkje situerer seg, kan det sjå ut til at han har ein skjult agenda, jamvel umedviten, knytt til kritikk av andre metodar og typar historiske framstillingar enn han sjølv føretrekk. Kvantitativ metode og skriftlege kjelder har òg tradisjonelt høgare aksept som vitenskapleg, noko Rinde nyttar seg av, utan særleg synleg trong til å forklara sitt metodologiske utgangspunkt og argumentera for at det er betre enn noko anna. Som Hanne Haavind skriv: "*Metodens kvaliteter avgjøres ikke alene ved at de tilfresstiller visse kriterier, men ved at de gir interessante og beundringsfulle resultater.*"²⁵ Opplysinga om at det vart lyst då straumen kom, kan vel knappast kallast resultat. Gjev det eit relevanspoeng til Rinde? Det korte avsnittet om 'då lyset kom' er basert på eit lengre samtaleintervju med tre personar, og målet var å prøva og få tak i opplevingar knytt til at straumen vart slått på. Om eg greidde å formidla den magiska kjensla eg fekk inntrykk av under intervjuet, kan sikkert diskutast, men det var altså ikkje prov på at det vart lys i dei nyinnkjøpte pærene då straumen vart tilknytt, som eg var ute etter. Referansar til statistiske oversikter hadde sikkert gjort avsnittet meir interessant. Men utan "*en muntlig kilde*" kunne eg ikkje sagt mykje om opplevinga, anna enn "eg kan tenkja meg..." og liknande. Det er òg greit, men gjer det vel ikkje overflødig å tala med folk som faktisk var til stades og opplevde hendinga?

Ei situering kunne difor gjeve Rinde ein meir eksplisitt fordel, tydeleggjort kva 'hans' synsmåtar kunne bidra med i høve til desse tre bøkene, og kanskje til kraftlagshistorieskriving generelt. Vil ikkje eit slikt møtepunkt vera meir kunnskapsskapande, enn å definera eitt opplegg som meir nyttig eller representativt enn eit 'anna'? Det same gjeld tekstene han spelar ball med, her kraftlagshistoriene. Hadde vi situert oss, ville Rinde vore nøydd til å teke omsyn til våre val på ein annan måte.

²³ Hanne Haavind: "På jakt etter kjønnede betydninger", i Hanne Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur och Kultur og Gyldendal Norsk Forlag AS, Trondheim 2000: 18.

²⁴ Sjå til dømes Donna J. Haraway: "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective", chapter nine in Donna J. Haraway: *Simians, Cyborgs, and Women. The reinvention of nature*, Free Associations Books, London 1991: 183-201.

²⁵ Haavind 2000: 53.

På den andre sida kan eg ikkje påstå at kraftlagshistoria eg skreiv, var basert på den poststrukturalistiske vendinga og innovative metodiske idéar.²⁶ Derimot var dei spede forsøka mine på å søka eit annleis resultat, enn fokus på vekst og flinke karar på toppen, inspirert av teoriperspektiv og kvalitative metodespørsmål knytt til vendinga. Ved å akseptera vitskapssynet det spede forsøket var inspirert av, vil ein kritikk kunne bidra til heva kunnskap om og bruk av metodar basert på tolking. Konsekvensen i den andre retninga kan verta at den det gjeld, heller aksepterer ein kritikk som er bygd på andre fagsyn, og fell attende til metodar basert på 'tradisjonelt akseptabelt vitskapssyn'.

Først i forskingsprosessen spør forskarar gjerne kva vi vil vita og korleis vi vil fomidla kunnskapen. I kjølvatnet av det vel vi kjeldetypar og metode. Til dels syner vi òg korleis forskingsprosessen har vorte til, gjerne samanlikna med kva vi hadde tenkt og trudd. Gjennom situering gjev vi teksten dessutan ei utvida lesarrettleiing, og kan bidra til meir eksplisitte metodiske og teoretiske refleksjonar innvevd i faglege diskusjonar knytt til emne og framstillingsmåtar. Det vil gje eit tydelegare bilete av kvar faglege usemjer går, og såleis dempa tendensenane til skuggeboksing der det ikkje alltid er opplagt kva som er den eigentlege diskursen. Utleidd av dette ser eg for meg at situering kan føra faglege diskusjonar meir rett inn i kjernepunkt, både ved intersubjektive semjer og ved konfrontasjonsemne, innanfor same fag og på tvers av tradisjonelle faggrenser. Såleis meiner eg at situering bidreg som konstruktivt element i fagordskifta, og motverkar fastlåste kunnskaps-/fagsyn som representative for det einaste vitskapleg og verkeleg aksepterte.

I det neste avsnittet vil eg forsøka å gå nærmare inn på innhaldet i kvalitativ metode, og drøfta om få kjelder kan utgjera eit tilstrekkeleg grunnlag for å oppnå eit gyldig resultat, eventuelt òg til å generalisera?

Kvalitativ metode, lite og lett?

Kvalitativ fortolkingsmetode bygd på eit lite tal kjelder kan tilsynelatande verka som ein lettvint måte å driva vitskapleg arbeid på. Påstand: 'Her kan forskaren finna informantar som ho vil, og støttar hennar syn.' Eit stort tal materiale med mange data og fleire variablar, gjerne målt (innsamla) over tid, kan verka imponerende og gje inntrykk som eit solid kjeldegrunnlag. Påstand: 'Denne forskaren har gjort ein grundig jobb, som ho kan trekka vekslar på i ein målbar og etterretteleg vitskapleg analyse.'

Påstandane ovanfor er tendensiøse og kanskje ikkje representative for røynelege utsegn i vitskapsdiskursar. Eg nyttar dei likevel, for å skildra tendensar i oppfatningar av kva som er vitskapleg og ikkje. Kvantitativ metode er vidt akseptert, som eg synte ovanfor rådar oppfattinga at den ikkje treng noka grunngeving. Spørsmåla mine er, er kvantitet alltid nok, og kan det brukast til alt? Kaldal svarar slik: *"Rikeleg tilgang på pålitelege kjelder betyr ikkje utan vidare at ein har eit materiale som er relevant for det ein vil finne ut. (...) Vidare er det viktig å ikkje la omfanget på eit materiale avgjere kva ein*

²⁶ Haavind 2000: 15.

*vil studere. Små og fragmenterte kjeldefunn kan vere talande. Her som elles er kvantitet ikkje det same som kvalitet. Når historiske framstillingar blir kritiserte for å bygge på "spinkelt kjeldegrunnlag", bør ein tenke over om det er omfanget eller relevansen det er snakk om."*²⁷ Eit spinkelt kjeldegrunnlag kan ut frå dette vera eit stort materiale som ikkje høver til å svara på det stille spørsmålet. På motsett vis kan eit lite tal materiale kan svara på mykje. Kva er det då som skil kvalitative og kvantitative metodar? Er det noko skilje?

Eit kvalitativt materiale kan vera stort, til dømes fem livslaupsintervju komprimert på 40 sider kvar. Kanskje kunne dette materialet vorte karakterisert som kvantitativt, om det ikkje hadde resultert i definisjonsforvirringar? Det er vel heller ingen ting som tilseier at eit kvantitativt materiale ikkje kan nyttast som basis for kvalitativ forskingsmetode? Haavind problematiserer bruken av omgrepa kvantitativ og kvalitativ metode, fordi dei kontrasterer einannan, og at kontrasteringa "*kan tas altfor bokstavlig, eller at den gjør rasjonalene for kvantitative metoder til de allmenngyldige.*"²⁸ Ho seier at alle metodar er kvalitative, men at innslag av kvantifisering varierer, og at metodar som har eit "*beskjedent og lite utviklet innslag av kvantifisering, blir kalt kvalitative.*"²⁹ Her ser det ut til at ho tenkjer på kjelder. Valet av kvalitativ tilnærming derimot, "*er begrunnet med interesse for opplevelsesfenomenenes meningsinnhold snarere enn for deres utberedelse og styrke. I den forstand er fortolkende metoder mer fenomenære og kontekstsensitive.*"³⁰ Ut frå dette er kvalitative kjelder og kvalitative metodar i prinsippet uavhengige, eller rettare overlappende. Type kjelder og forskingsmetode heng i praksis likevel som oftast i hop, men i og med at dei kan brukast på tvers, erkjenner eg at eg må stilla andre spørsmål, enn om åtte intervju er tilstrekkeleg til å syna at bruken av internett er mangfaldig. Kanskje spørsmål som, er talet på kjelder avgjerande for om analysen vert god eller ikkje? Kva må eg tenkja gjennom før eg planlegg intervjuet? På kva for måte kan eg bruka det tenkte knippet av munnlege kjelder? Kva kan resultata brukast til, er til dømes generalisering mogleg?

I følge Andenæs: "*Enhver som gjennomfører en vitenskapelig undersøkelse, vil ønske at undersøkelsen kan kaste lys over flere enn de som inngår i den konkrete undersøkelsen.*"³¹ Om forskingsresultata kan overførast, kallar ho det "*ytre validitet*", og seier at dette og generalisering glir over i kvarandre. Ho skisserer ulike typar generalisering, og aggregattype-generalisering som prototypen på tankegangen kring generalisering. Problemet, som ho seier, er at mangfald og variasjon i fenomenet vert erstatta med eit "*gjennomsnitt, som kan komme til å gi et statisk og entydig bilde av fenomenet*".³² Kunne om grupper av individ og ikkje om dei einskilde

²⁷ Kaldal 2003: 41.

²⁸ Haavind 2000: 16.

²⁹ Haavind 2000: 16.

³⁰ Haavind 2000: 16.

³¹ Agnes Andenæs: "Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse", i Hanne Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur och Kultur og Gyldendal Norsk Forlag AS, Trondheim 2000: 304.

³² Andenæs 2000: 304.

individua, er kunnskap som vanskeleg kan overførast til nye einskildtilfelle.³³ Medan "*generaltype-generalisering*" gjev høve til å gå frå generalisert til partikulær kunnskap, ved at det breie samansette utvalet òg omfattar dei individuelle variasjonane som er relevante for fenomenet. Døme på dette er å sjå på detaljerte skildringar av mange hendingar hjå få familiar, framfor få hendingar i eit stort tal familiar. Ein tredje type er "*analytisk generalisering*" som i følge Andenæs er betre eigna for å generalisera frå kvalitative undersøkingar.³⁴ Denne er basert på analyse av likskapar og skilnader mellom ulike situasjonar, og bruk av ein argumentativ logikk. Prova må vera "*overbevisende*", som føreset "*rike, tykke beskrivelser*" av einingar og hendingar. Slik kan kvalitativ forskning med "*fyldige beskrivelser*" målast mot kvantitativ forskning med store utval.

Det er altså ikkje tale om talet kjelder, men kva dei skal brukast til. Med bruk av fortolkande metode, basert på eit lite tal 'tjukke' skildringar, kan eg studera og analysa meningsinnhald hjå utvalde brukarar i høve til deira opplevingar av ibruktaking og prosessar, knytt til denne og vidare bruk. Ved fyldige skildringar er det dessutan mogleg å bruka analytisk generalisering, på premiss av kvalitativ metode. I det følgjande vil eg drøfta kva for utvalskriterie eg skal nytta, litt nærmare.

Utval og metodespørsmål

Kan det vera ein idé å velja ut åtte tilsynelatande like internettbrukarar, framfor åtte ulike kategoritypar? Utvalskriteria kunne til dømes vera aktiv bruk av internett heime og på jobb? Undersøkinga kunne òg suplerast med spørsmål knytt til familie og eventuelt kollegaer. Risikoen med ei slik undersøking, er at resultata kan verta for samanfallande, og dermed ikkje vil syna variasjonane som eg leitar etter. Vi veit at det eksisterer eit mangfald. Det er altså ikkje det eg vil finna, men gjerne nokre opplagte eventuelt overraskande døme på mangfaldet, knytt til ulik bruk av internett jobbmessig og fritidsbasert. Målet med undersøkinga er heller ikkje å seia noko om kva som er vanlegast eller typisk for den norske internettbrukaren. I høgste grad kan eg kanskje finna tendensar i ulike retningar, utan at det er noko mål i seg sjølv. Det er vel meir eit spørsmål som høver seg å stilla seinare? Eit meir sentralt spørsmål no, er kva for normer eg har å retta meg etter i høve til innsamling og utval av kjelder, og korleis eg kan nytta desse kjeldene?

Ved å tolka materialet kvalitativt kan eg nærma meg spørsmål knytt til *innvendige samanhengar*, som Haavind hevdar "*tilsvarer de meningssammenhenger aktørene skaper og bruker. (...) Fortolkende metoder søker etter hva det er som skjer når noe skjer. Og svarene kommer oftest i et format som ikke gir ett generelt svar, men som gir en serie beslektede svar på*

³³ Andenæs 2000: 304, syner til David Bakan: *On method*, Jossey-Bass, San Fransisco 1969.

³⁴ Andenæs 2000: 305, refererer til Mary M. Kennedy: "Generalizing from single case studies", i *Evaluation Quarterly* nr. 12: 661-678, og til Steinar Kvale: "Postmodern psychology: A contradiction in terms?", i Steinar Kvale (red.): *Psychology and postmodernism*, Sage, London 1992.

det samme spørsmålet.³⁵ Andenæs spør kva for vilkår som gjeld for om resultat basert på eit relativt lite tal kjelder (hennar døme er intervju med åtte familiar) har overføringsverdi.³⁶ Ei ofte implisitt direkte line mellom samansetjing av utval og resultat, "som om hele generaliseringsspørsmålet ligger i bevegelsen fra utvalg til populasjon", gjer det heile til eit teknisk spørsmål som gjer kommentarar overflødige. Andenæs meiner denne forståinga av generalisering har tilført kvalitativ forskning eit generaliseringsproblem, nettopp på grunn av dei små utvala.³⁷ Ho hevdar at mykje av arbeidet med generalisering ligg i arbeidet med to spørsmål, som først kan svarast på etter gjennomføringa av undersøkinga. Det eine om kva resultatet er, det andre om kven som er mottakarane av resultata.³⁸ Ho hentar to omgrep, tilstandsbilete frå Clifford Geertz og forståingsmodellar frå Donald Polkinghorne, for å skildra resultat frå kvalitative undersøkingar.³⁹

Tilstandsbilete er basert på "tykke" skildringar på den eine sida, og forståingsmodellar er utvikla i brytninga mellom teori og empiri på hi sida. I lys av desse kan vi diskutera resultata sin overføringsverdi. I forlenginga argumenterer Andenæs for å sjå resultata frå ei undersøking som sannsynleggjorte kunnskapsframlegg, i staden for absolutte påstandar og sanning om korleis noko er. Overføringsverdi er såleis knytt til mottakarane, kvar dei kvalitative resultata skal, ikkje berre kvar dei kjem frå, då resultata inngår i meiningsdanningsprosessar knytt til mottakarane.⁴⁰

Attende til kjeldene, vil det kanskje vera mogleg å analysa likskapar og uliksskapar i dei åtte informantane sine tileigningar av internettbruk, ved å fokusera på forhandlingar med andre (sambuar, familie, arbeidsgjevar, datamaskin, e-postprogram, nettlesarar, søkarmotorar m.v.), og på domestiseringsprosessar. Det er elles nyttig å opna for at premissa for undersøkinga kan snuast på hovudet, og på det viset kanskje gje høve til funn som ikkje er tenkt på førehand. Det vil auka sjansane til nokre innblikk i den svarte boksen knytt til tilhøvet mellom teknologiutvikling, -bruk og sosiale prosessar, framfor å seia litt meir om noko vi alle alt veit.

Variablar som samfunnet, sosiale rom, relasjonar, teknisk utstyr osv. kan tilsynelatande sjå ut som vert halde konstante, medan ein informant er den som representerer eventuell endring og utvikling. Slik kan reknestykket snøgt verta for enkelt i høve til den komplekse røynda, der ikkje berre forhandlingar mellom aktørar, aktørgrupper og aktantar bidreg i prosessar, men òg der slike kan vera unike og seg i mellom ulike. Lokale unike prosessar på mikronivå, kan då ikkje automatisk løftast opp på eit generalisert makronivå. I dette ljuset vert det òg klårare at historia ikkje kan gjentakast, jamvel om liknande

³⁵ Haavind 2000: 17.

³⁶ Andenæs 2000: 287.

³⁷ Andenæs 2000: 287, syner til Donald Polkinghorne: "Generalization and qualitative research. Issues of external validity", føredrag på årsmøtet i American Educational Research Association, Chicago 1991.

³⁸ Andenæs 2000: 288.

³⁹ Clifford Geertz: *The interpretation of cultures*, Basic Books, New York 1973, og Polkinghorne 1991.

⁴⁰ Andenæs 2000: 288f.

prosessar, hendingar og konsekvensar kan inntreffa. Likevel vert kanskje ikkje det interessant anna enn på makronivå, medan spørsmålet om gjentakningar bør vika for spørsmål om prosessar på mikronivå.

På dette stadiet ser eg for meg utveljing av informantar basert på ulike generasjonar, tids- og erfaringsaspekt. Eit overordnande omgrep for desse er kontekstualisering, i høve til når, kvar og korleis. Med omsyn til generasjonar er det ofte i alle fall framstilt som vanskelegare, og dermed overraskar det, for eldre å ta i bruk internett enn for yngre generasjonar. Jamvel om det ikkje er sikkert at internett er meir tilgjengeleg for elevar som ikkje har datamaskinar på skulen eller i heimen, enn for godt vaksne som ser seg råd og har tid til å investera i datamaskin, kombinert med framveksten av internettkaféar for eldre. Med skilnad i tid meiner eg informantar som har vorte introdusert til internett på ulike tidspunkt, kanskje uavhengig av alder. I høve til teknisk utstyr og programvare har det skjedd store endringar i data- og internettsamanheng dei siste både 10, 20 og 30 åra. Det er ikkje usannsynleg at dette òg har påverka ibruktakingsprosessane på ulike måtar, jamvel om brukarane har vore på omlag same alder, hatt relativt lik arbeidsplass osv. då dei gjekk inn i prosessen. Erfaring kan vera knytt til internettbruk på skule- eller i jobb, eventuelt kombinert med heimebruk.

Ein fjerde dimensjon som går på tvers av dei tre føregåande, er kjønn. Forsking syner at den rådande oppfattinga om at jenter må stimulerast ekstra for å interessera seg for data, er basert på ein del 'feilaktige' slutningar mellom anna som følgje av at gutar sin bruk har vore retningsgjevande for definisjonar av bruk. Om det ikkje kan nyttast til å generalisera over jenter og kvinner flest på den eine sida, og gutar og menn flest på den andre sida, vil det likevel vera interessant å nytta høvet til å velja ei/ein av kvart kjønn som representerer kvar av dei utvalde kategoriane.

Til å byrja med tenkte eg altså å gjera åtte dykk i bruk av internett, gjennom åtte personar sine forteljingar om praksis og opplevingar knytt til bruken. Føremålet var både formidlingsmessig, for å syna praktisk bruk gjennom levande døme, og substansielt, for å synleggjera mangfaldet, at internett har vorte og brukast på ulike måtar. Dette tenkte eg på både som krydder og for å få inn i det minste eit snev av brukarperspektiv for å motverka ei einsidig slagside på tilbodssida. I løpet av denne diskusjonen, har eg nytta høvet til å setja eit kritisk lys på kva ei slik brukarundersøking kan nyttast til. Diskusjonen av problemstillinga og studering av andre forskarar sine drøftingar kring metode, har opna opp for å sjå annleis på nytten av ei slik brukarundersøking.

Resultatet er ei revurdering av opplegget, der gjennomføring av intervju meir medvete planleggast i høve til føremålet, òg med omsyn til ein meir fleksibel og variert bruk av potensielle svar. Det siste særleg knytt til utføring av undersøkinga med tanke på at den kan brukast til noko meir enn å krydra med noko dei fleste veit. Dermed vert denne diskusjonen òg meir relevant, knytt til at eg kan dra med meg drøftinga i den framstillinga undersøkinga vert brukt. Inspirert av situeringsteori i førelesingane på metodekurset, har eg vald å strukturera essayet i tråd med min eigen prosess knytt til dei omtala

metodespørsmåla. Dette har vore ei interessant erfaring, som eg òg vil ta med meg attende til phd-arbeidet. Eg har lært at medvete kring situering og å vera til stades i min eigen tekst er viktig for min eigen tankeprosess. Til sist, men ikkje minst, kan situering nyttast til å fokusera på problemstillingar som kan dreia vitskapdiskursar over til spørsmål som opnar opp for det moglege, og er retta mot ny kunnskap basert på ulike metodar og nye kombinasjonar av dei.

Litteratur

Agnes Andenæs: "Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse", i Hanne Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur och Kultur og Gyldendal Norsk Forlag AS, Trondheim 2000.

Margrethe Aune: *Datamaskina i hverdagslivet. En studie av brukeres domestisering av en ny teknologi*, STS-rapport nr. 15/92, Senter for Teknologi og samfunn, Universitetet i Trondheim, 1992.

David Bakan: *On method*, Jossey-Bass, San Fransisco 1969.

Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes and Trevor J. Pinch (eds.): *The Social construction of technological systems. New directions in the sociology and history of technology*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1987.

Wiebe E. Bijker and John Law: *Shaping technology/building society. Studies in sociotechnical change*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1992.

Stellan Dahlgren og Anders Florén: *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning*, Studentlitteratur, Lund 1996.

Unn Kristin Daling: *Nord-Saltens største sak. Nord-Salten Kraftlag A/L 1946-1996*, Hamarøy/Stavanger 1996.

Clifford Geertz: *The interpretation of cultures*, Basic Books, New York 1973.

Hanne Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur och Kultur og Gyldendal Norsk Forlag AS, Trondheim 2000.

Hanne Haavind: "På jakt etter kjønnede betydninger", i Hanne Haavind (red.): *Kön och tolkning. Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur och Kultur og Gyldendal Norsk Forlag AS, Trondheim 2000.

Donna J. Haraway: *Simians, Cyborgs, and Women. The reinvention of nature*, Free Associations Books, London 1991.

Donna J. Haraway: "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective", chapter nine in Donna J. Haraway: *Simians, Cyborgs, and Women. The reinvention of nature*, Free Associations Books, London 1991.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel: *Hegel i urval*, Gidlunds, 1973.

Ingar Kaldal: "Å fortelje, å forklare og å tenke historisk", i *Historisk tidsskrift*, bind 72, nr. 1/93, Universitetsforlaget, Oslo 1993.

Ingar Kaldal: *Historisk forskning, forståing og forteljing*, Det Norske Samlaget, Oslo 2003.

Mary M. Kennedy: "Generalizing from single case studies", in *Evaluation Quarterly* nr. 12.

Knut Kjeldstadli: *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*, Universitetsforlaget, Oslo 1992.

Steinar Kvale (red.): *Psychology and postmodernism*, Sage, London 1992.

Steinar Kvale: "Postmodern psychology: A contradiction in terms?", i Steinar Kvale (red.): *Psychology and postmodernism*, Sage, London 1992.

Bruno Latour: *Science in action. How to follow scientists and engineers through society*, Open University Press, Milton Keynes 1987.

Svein Lorentzen: *Da det var krig i Trondheim, hverdagsliv i Trondheim under 2. verdenskrig*, emnehefte, Trondheim kommune, 1997.

Donald Polkinghorne: "Generalization and qualitative research. Issues of external validity", foredrag på årsmøtet i American Educational Research Association, Chicago 1991.

Harald Rinde: "Elektrisitetsforsyning som lokalhistorie", i *Heimen Lokalhistorisk Tidsskrift* 3-98, bd. 35, Trondheim 1998.

Dagfinn Slettan: *Minner og kulturhistorie. Teoretiske perspektiver*, Skriftserie fra Historisk institutt nr. 4, Universitetet i Trondheim, 1994.

Hilde Gunn Slottemo: *Sigrid, Bjørg og Erna – kvinneportrett fra Mo i Rana. Kvinners arbeid i et kulturhistorisk perspektiv, 1930-1980*, Rapport nr. 3, Mo i Rana-prosjektet ved Historisk institutt, Universitetet i Trondheim, 1994.

Knut H. Sørensen and Anne-Jorunn Berg (eds.): *Technology and everyday life. Trajectories and transformations. Proceedings from a workshop in Trondheim, May 28-29 1990*.